



SIVILOMBUDET

«MottakerNavn»
«Adresse»
«Postnr» «Poststed»
«Kontakt»

Vår referanse
2024/3208

Deres referanse
«Ref»

Vår saksbehandler
Lars Mathias Enger

Dato
22.09.2025

Sivilombudets avsluttende svar til Stavanger fengsel om oppfølging av besøksrapport

Vi viser til brev av 19. august 2025, der Stavanger fengsel har gitt ytterligere tilbakemelding om fengselets oppfølging av anbefalingene gitt i rapport etter besøk fra Sivilombudets forebyggingsenhet 17. til 19. september 2024.

Fengselet beskriver at rapporten er gjort kjent for ledere og medarbeidere, og funn og anbefalingene er grundig gjennomgått i flere møter på ulike nivåer. Rapporten er også gjort tilgjengelig for de innsatte, og innholdet er gjennomgått i kontaktutvalgsmøte 15. mars 2025.

Fengselet har gitt en oversiktlig gjennomgang av sin oppfølging. Det er nå iverksatt ytterligere tiltak som Sivilombudet vurderer som positive, og som er egnet til å imøtekomme anbefalingene i rapporten. Vi vil særlig trekke frem beskrivelsene av økt internkontroll og arbeidet med helsefremmende tiltak for innsatte, som også vil kunne påvirke sysselsettingen og innsattes tid utenfor cella i positiv retning. Samtidig kunne vi ønsket at tilbakemeldingene i enkelte tilfeller var mer konkrete.

Fengselets tilbakemeldinger tilknyttet anbefaling 25 er ikke egnet til å dempe Sivilombudets bekymring. På bakgrunn av de svært alvorlige funnene som var grunnlaget for anbefalingen, og vår bekymring for at lignende hendelser kan gjenta seg, er også Kriminalomsorgsdirektoratet mottaker av dette brevet. Vår bekymring omfatter også fengselets oppfølging av anbefaling 4 og 24.

Nedenfor gjennomgår vi fengselets tilbakemeldinger tilknyttet de anbefalingene der vi har bedt om mer informasjon. Anbefalingene er nummerert som i besøksrapporten.

Hverdagen i Stavanger fengsel

3. Fengselet bør så langt det er mulig sikre at alle innsatte har et dagtilbud i form av arbeid eller opplæring.

Fengselet beskriver at de har ansatt en ny verksmester i arbeidsdriften, som vil bidra til at flere innsatte kan få tilbud om sysselsetting og redusere faren for stenging ved

sykdomsfravær. Videre har fengselet etter søknad fått tildelt midler til å isolere en garasje som brukes i arbeidsdriften. Arbeidet vil kunne utføres av innsatte, i tillegg til at den isolerte garasjen vil kunne bidra til økt sysselsetting i vinterhalvåret. Fengselet har også iverksatt et bedre system for klarering av hvilke innsatte som kan være sysselsatt hvor.

Tiltakene virker egnet til å følge opp Sivilombudets anbefaling, men som omtalt i vårt brev av 30. mai 2025 kunne vi ønsket at tilbakemelding var mer konkret med hensyn til om tiltakene har bidratt til økt kapasitet i arbeidsdriften eller økt sysselsettingsgrad blant de innsatte.

4. Fengselet bør sikre at de innsatte kan søke ly for været i luftegården.

Fengselet viser til at de i samråd med verksmester har undersøkt mulige løsninger, men at de verken har konstadsberegnet eller risikovurdert alternativene.

Det er vanskelig å forstå at nødvendige utbedringer verken er foretatt eller planlagt gjennomført i nær fremtid. Vi viser til at andre fengsler som regel tilbyr en eller annen form for tak, overbygg eller lignende, herunder for eksempel Ålesund fengsel, som mottok tilsvarende anbefaling i besøksrapport etter besøk 3. til 5. september 2024.

Sivilombudet forutsetter at en utbedring som gir innsatte mulighet til å søke ly gjennomføres innen rimelig tid. Vi vil oppfordre fengselet til å opprette dialog med Kriminalomsorgs-direktoratet for nødvendig veiledning eller informasjon om løsninger i andre fengsler.

5. Fengselet bør gjennom økt tilstedeværelse av fengselsbetjenter sikre bedre ivaretagelse av tryggheten til innsatte.

Etter Sivilombudets besøk har Stavanger fengsel opprettet rollen «ungdomskontakt», som skal sikre fengselets tilbud til og oppfølging av innsatte under 25 år. Videre peker fengselet på at åpningen av ytterligere en fellesskapsavdeling vil gi mer fleksibilitet i sammensetningen av innsatte, som kan være risikoreduserende. De viser også til at nye ansatte i faste turnuser på bestemte avdelinger vil innebære mer forutsigbarhet og trygghet for de innsatte. Det er videre opprettet en arena der jurist og sosialkonsulent sammen drøfter progresjonsplaner for innsatte, og juristen deltar også på månedlige samarbeidsmøter med friomsorgen. Fengselet understreker videre at betjentene har et stort fokus på dynamisk sikkerhet, og på å være til stede i fellesskapet med de innsatte. De påpeker også at alle voldshendelser mellom innsatte politianmeldes.

Fengselet beskriver tiltak som vil kunne ivareta de innsattes trygghet bedre. Sivilombudet understreker at våre funn omfattet hendelser som fengselet i liten grad var kjent med og at det vil være viktig at fengselet i større grad evner å fange opp hendelser som kan skape utrygghet hos de innsatte.

6. Fengselet, kommunen og sykehuset bør samarbeide om å iverksette helsefremmende tiltak for innsatte for å forebygge og redusere negative helsekonsekvenser som følger av forholdene i fengselet.

Fengselet viser til ukentlige møter med aktiviseringsteamet, helseavdeling, sosialkonsulent og inspektør, der enkeltinnsattes behov for oppfølging diskuteres. Etter vårt besøk deltar også en psykolog fra fengselspoliklinikken på dette møtet, for å gi råd og veiledning i enkeltsaker. Helseavdelingen og fengselspoliklinikken har undervisning for ansatte om enkeltsaker eller om generelle problemstillinger, for å bidra til at ansatte møter de innsatte på en måte som demper konfrontasjoner og forebygger tvang. Videre vil aktiviseresteamet disponere et lokale i verkstedet til gjennomføring av MASH, med mål om å sluse innsatte fra MASH over til alminnelig arbeidsdrift og dermed bidra til økt sysselsetting. I tillegg skal fengselet gjøre tiltak for å sikre god inntakskartlegging av innsatte (se anbefaling 29), og gjennom dialog med helsetjenesten er det avklart at terskelen for å henvise til spesialisthelsetjenesten ved mistanke om isolasjonsskader skal senkes.

Fengselet gjennomfører også månedlige møter der temaet er aktivisering og sysselsetting i fengselet, samt ukentlige tverrfaglige møter med avdeling RME, psykologer fra RUPO, helseavdelingen med videre. Fengselet har videre et prosjekt med Røde Kors, der formålet er å øke den fysiske og psykiske helsen i fengselet. I den forbindelse arbeider frivillige innsatte nå med å utarbeide forbedret informasjonsmaterieell til nyinnsatte.

Sivilombudets konstaterer på denne bakgrunn at fengselet har beskrevet flere gode tiltak for å fremme innsattes helse. Arbeidet med å overføre innsatte fra MASH til arbeidsdrift er også relevant for å imøtekomme anbefaling nummer 3 over.

Fortløpende vurdering av utelukkelse

8. Fengselet bør sikre at det foretas fortløpende vurderinger av om det er strengt nødvendig å opprettholde isolasjon, og at vurderingene dokumenteres skriftlig

For å sikre fortløpende vurderinger av pågående vedtak om utelukkelse, har fengselet innført daglige vurderinger som foretas i et såkalt «ettermøte». Vurderingen skrives ned i fengselets journalsystem. Operative ledere skal videre ha en daglig samtale med utelukkede innsatte for å vurdere utelukkelsen. Fengselet beskriver at endringene har gitt seg utslag i flere kortvarige utelukkelse.

Sivilombudet minner om plikten til å løpende vurdere om innsatte kan komme ut isolasjonen, noe som etter omstendighetene vil innebære mer enn én daglig vurdering. Med den presiseringen oppfatter Sivilombudet at fengselets praksisendring imøtekommer vår anbefaling.

Oppfølging av isolerte innsatte

9. Fengselet bør styrke sitt arbeid for å redusere risikoen for isolasjonsskader, og sikre at avvik dokumenteres og følges opp systematisk.

Fengselet viser til at de har utarbeidet ny veileder for aktiviseringsteamet, som gir tydelige føringer for avviksregistrering av alle tilfeller der innsatte ikke har fått tilbud om eller takket nei til minimum to timer meningsfull menneskelig kontakt per dag. Veilederen er gjennomgått på avdelingsmøte, og det er utarbeidet en manuell liste for telling. Fengselet uttrykker at det vil være en viktig lederoppgave å sikre etterlevelse av veilederen.

Vi har også merket oss fengselets beskrivelse av at arbeid for å redusere risiko for isolasjonsskader var tema på en to-dagers fagsamling for aktiviseringsteamet våren 2025, i tillegg til at fengslet har gjennomført møter mellom avdeling V og aktiviseringsteamet for å styrke arbeidet med å redusere faren for isolasjonsskader.

10. Fengselet bør arbeide videre for å sikre at alle som er isolert sikres daglig oppfølging, og som minimum to timer meningsfull menneskelig kontakt.

Fengselet gir uttrykk for at dette er et fokusområde, og de beskriver at alle isolerte innsatte får tilbud om minst to timer meningsfull menneskelig kontakt.

Videre peker fengselet på at betjenter og aktiviseringsteam følger opp isolerte innsatte, som også kan ha kontakt med prest og kappelan. Vi antar videre at både etableringen av kveldsmash (se under anbefaling 11) og arbeidet med forbedret avviksregistrering (se under anbefaling 9) til en viss grad vil være relevant i denne sammenheng. Våre funn viste at det ikke var samsvar mellom meldte avvik og reelle avvik på dette punkt.

Samlet sett er det uklart for Sivilombudet hvor langt tiltakene vil imøtekomme anbefalingen. Fengselet har ikke beskrevet om det har skjedd en endring siden besøkstidspunktet i september 2024. Vi forutsetter at temaet følges tett opp av fengselets ledelse, og at nødvendig internkontroll iverksettes.

11. Fengselet bør sikre at innsatte som risikerer langvarig isolasjon får individuelt tilpassede planer som legger til rette for tilbakeføring til fellesskapet.

For innsatte som er utelukket over tid etter eget ønske, påpeker fengselet betydningen av kartlegging, etablerte relasjoner og motivasjonsarbeid, med sikte på å inkludere innsatte gradvis inn i mindre fellesskap. Dette kan i enkelte tilfeller være tidkrevende arbeid. I den forbindelse beskriver fengselet at det etter vårt besøk er etablert tettere og mer målrettet innsatts fra aktiviseringsteamet for å avslutte isolasjonen, blant annet med utarbeidelse av individuelle planer som de innsatte selv involveres i. Fengselet påpeker videre at de har etablert MASH også på kveldstid, for å ivareta innsatte som av ulike årsaker har snudd døgnnet, samt at innsatte utelukket etter eget ønske kan tillates sysselsetting.

Sivilombudet ser positivt på tiltakene, og vi vil særlig fremheve arbeidet med individuelt tilpassede planer med innsattes medvirkning.

12. Fengselet bør sikre at helsepersonell blir varslet uten ugrunnet opphold om innsatte som er ilagt isolasjon fra retten og innsatte som er utelukket fra fellesskapet.

Sivilombudet ser positivt på at fengselet nå har endret sine rutiner slik at helseavdelingen eller legevakten varsles når en innsatt utelukkes.

Vedtak om sikkerhetscelle

16. Fengselet bør sikre at ansatte aktivt bruker konfliktdempende kommunikasjon for å forebygge bruk av isolasjon og tvangsmidler, og at ansatte får opplæring i dette.

Fengselet viser til at aspiranter får opplæring i konfliktdempende kommunikasjon gjennom utdannelsen på KRUS. For eksisterende ansatte er bruk av lempeligere midler for å unngå makt og tvang temaer på avdelingsmøter og i veiledning fra helsepersonell. Alle betjenter må også gjennomgå 18 timer årlig med øving i fysisk maktanvendelse, der opplæring i konfliktdempende kommunikasjon inngår.

Vi vil særlig fremheve betydningen av at betjenter gis veiledning fra helseavdelingen og spesialisthelsetjenesten, blant annet om innsatte med traumer og tiltak for å bedre konfliktdempende kommunikasjon. Sivilombudet forstår det slik at denne veiledningen er etablert etter vårt besøk til fengselet. Vi legger til at grunn at fengselet iverksetter tiltak for å sikre at den tillærte kunnskapen tas i bruk av fengselets ansatte.

17. Fengselet bør sikre at isolasjon ikke brukes som et virkemiddel for å forebygge eller håndtere selvskading, selvmordsforsøk eller selvmord.

For å imøtekomme vår anbefaling, har fengselet vist til en rekke ulike tiltak som kartlegging av innsatte, forebyggende samtaler, opprettelse av oppfølgingsplaner, begjæringer om innleggelse av innsatte tvungent psykisk helsevern med videre. Sivilombudet forstår det slik at disse tiltakene har blitt benyttet over tid.

Fengselet har innført en direktelinje til Kirkens SOS, en døgnåpen og anonym krisetjeneste over telefon. Ordningen gjør at innsatte på forespørsel kan ringe Kirkens SOS fra egen celle, når som helst på døgnet, og det skal journalføres i Kompis dersom innsatte har benyttet tjenesten. Sivilombudet deler fengselets beskrivelse av at dette er et viktig tiltak for å ivareta innsatte psykiske helse og forebygge selvskading og selvmord. Vi forutsetter at innsatte gis god informasjon om ordningen, og at innsatte som etterspør tilbudet gis forsvarlig oppfølging av fengselet i etterkant.

Videre har fengselet inngått en avtale med SIFER Nord om implementering av «SELF – Selvhjelp for innsatte», som er et lavterskel samtaleverktøy til bruk i møte med innsatte med psykiske plager. Fengselet peker også på at flere ansatte deltok på kurs i selvmordsforebygging våren 2024, og at alle aspiranter skal gjennomgå samme kurs høsten 2025.

Sivilombudet vil oppfordre fengselet til å fortsette arbeidet med å utarbeide individuelle mestringsplaner i samarbeid med innsatte som er isolert, som utagerer eller som vurderes med selvmordsrisiko.

Fortløpende vurdering av opphold på sikkerhetscelle

18. Fengselet bør sikre at det foretas fortløpende vurderinger av om det er strengt nødvendig å opprettholde vedtak om sikkerhetscelle, og at vurderingene dokumenteres minst hver sjette time.

Sivilombudet ser positivt på fengselets tilbakemelding om at de vil etterkomme anbefalingen om å dokumentere en vurdering av om opphold på sikkerhetscelle kan avsluttes minst hver sjette time.

Fengselet skriver videre at bemerkningene om sikkerhetscelleoppholdenes lengde skyldes mangelfulle beskrivelser av innsattes atferd. Fengselet mener at det ikke er grunn til å to at det har vært plasseringer med mangelfullt hjemmelsgrunnlag, og de viser til at de operative lederne er særlig trent i tvangsmiddelbruk og hjemmelsgrunnlag, samt til at fengselsleder er beslutningstaker. Sivilombudet gjentar bekymringen fra vårt svarbrev av 30. mai 2025 om at fengselet utelukkende ser behov for forbedret dokumentasjon, mens våre funn også indikerer materielle svakheter. Se i denne sammenheng besøksrapporten side 38 til 40.

Oppfølging av innsatte på sikkerhetscelle

20. Innsatte på sikkerhetscelle bør gis mulighet for kontakt med omverden og opphold utendørs, særlig der oppholdet varer utover 24 timer.

Fengselet understreker at innsatte plassert i sikkerhetscelle skal tilbys kontakt med omverden og opphold utendørs dersom det er sikkerhetsmessig forsvarlig. Dette er også nedfelt i fengselets rutine. For å sikre gjennomføringen peker fengselet på ansvaret for tilstrekkelig bemanning, og på at fengselsleder skal styrke internkontrollen med at rutinen følges.

21. For å forebygge isolasjon og bruk av tvangsmidler, bør fengselet gjennomføre ettersamtaler med innsatte som har vært plassert på sikkerhetscelle

Sivilombudet ser positivt på fengselets tilbakemelding om at de vil etterkomme anbefalingen, herunder at samtalen blir journalført og at det vil lages en mal for gjennomføringen av samtaler.

23. Fengselet bør sikre at innsatte får ha på seg sine egne klær under opphold på sikkerhetscelle, med mindre hensynet til innsattes egen sikkerhet tilsier bruk av fengselets klær.

Fengselet viser til at hovedregelen er at innsatte på sikkerhetscelle får ha på seg egne klær, at unntak kun kan skje dersom dette ikke anses sikkerhetsmessig forsvarlig, og at fengselet i større grad må sørge for at eventuelle unntak begrunnes skriftlig.

Sivilombudet forutsetter at fengselets beskrivelse gjennomføres i praksis, og at også dette gjøres til gjenstand for internkontroll.

24. Fengselet bør umiddelbart sørge for at innsatte ikke plasseres på sikkerhetscelle med håndjern.

25. Fengselet bør sikre at pepperspray ikke benyttes uten at det er strengt nødvendig, og aldri gjennom luka i innsattes celledør.

Vi minner innledningsvis om at Sivilombudet konkluderte med at bruken av håndjern og pepperspray mot innsatte i de aktuelle sakene var i strid med forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling i EMK artikkel 3.

Det er positivt at fengselet nå gir uttrykk for at de vil unngå bruken av håndjern på innsatte under opphold på sikkerhetscelle. Samtidig er Sivilombudet bekymret over at fengselet tilsynelatende ikke anerkjenner alvoret i de funnene som er beskrevet i rapporten, men kun viser til at hendelsene skjedde «fordi det ikke har opplevdes trygt» for ansatte å ta av håndjernene.

Når det gjelder bruken av pepperspray gjennom innsattes låste celledør, skriver fengselet blant annet at de er innforstått med at dette bør unngås og at de er kjent med gjeldende regelverk for bruk av pepperspray. Videre gir fengselet uttrykk for at bruk av pepperspray kun har skjedd unntaksvis, og at de må dokumentere hendelsene bedre.

Tilknyttet den konkrete situasjonen som omtales i rapporten, skriver fengselet nå at den «kan forklares ved at operativ leder vurderte situasjonen så prekær at uten denne inngripen ville innsattes lykkes i å ta sitt liv eller forsøke å ta sitt eget liv». Sivilombudet kan ikke se at det noe sted i den aktuelle dokumentasjonen er beskrevet at fengselet fryktet for innsattes liv eller helse. Begrunnelsen for at innsatte skulle pågripes og overføres til sikkerhetscelle var at han hadde fremsatt «trusler om å skade betjenter, vakthavende, vakthavendes familie, celleinventar og brenne ned fengselet».¹ En frykt for innsattes liv er videre ikke nevnt i verken vaktleders hendelsesrapport, i en håndskrevet protokoll eller i den etterfølgende anmodningen til Kriminalomsorgen region sørvest om fortsatt opphold på sikkerhetscelle. Sivilombudet kan heller ikke i den øvrige dokumentasjonen mottatt om innsatte se at det var omtalt frykt for at innsatte ville skade seg selv eller ta sitt eget liv.

Den begrunnelsen som nå gis for bruk av pepperspray er en helt annen enn den tidsnære dokumenter gir uttrykk for, og det er vanskelig å forstå hva fengselet bygger den nye begrunnelsen på. Fengselets tilbakemelding forsterker Sivilombudets bekymring for fengselets håndtering av saken og for hvordan tilsvarende hendelser i fremtiden vil bli håndtert.

Vi forutsetter at fengselet sikrer tilstrekkelig opplæring og kompetanse i bruk av maktmidler som pepperspray, herunder at det opprettes dialog med Kriminalomsorgsdirektoratet for nødvendig veiledning. Den manglende advarselen før bruk av pepperspray i dette tilfellet, innebærer i seg selv et uttrykkelig brudd på Kriminalomsorgens egne retningslinjer.

¹ Vedtak om bruk av sikkerhetscelle av 24. august 2023.

26. Fengselet bør sikre at innsatte kan ta kontakt med advokat under opphold på sikkerhetscelle uten forsinkelser og i full konfidensialitet.

Det er positivt at fengselet gir uttrykk for at anbefalingen vil følges og at de skal ha fokus på at muligheten til å kontakte advokat fra sikkerhetscelle ikke begrenses.

Fengselet skriver at praksis er at innsatte på sikkerhetscelle «får telefonere sin advokat i full konfidensialitet». Våre funn fra besøket viste noe annet (se for eksempel beskrivelsen av at hvordan ansatte regelmessig overhørte samtaler i besøksrapporten side 44), og Sivilombudet stiller dermed spørsmål om det har skjedd en betydelig praksisendring i fengselet. Det er ikke beskrevet nærmere hvordan denne endringen i tilfellet er iverksatt, for eksempel om innsatte nå får telefonen inn på sikkerhetscella eller lignende.

Sivilombudet minner om at innsatte på sikkerhetscelle som vurderer å klage på vedtaket fra 1. juli 2025 har ubetinget rett på gratis advokatbistand, og at rask og konfidensiell tilgang til advokatsamtaler er en nødvendig forutsetning for at denne retten ivaretas.²

Selvmondsforebygging

29. Fengselet bør styrke sitt arbeid med å forebygge selvmord og selvskading. Særlig ved å sikre rutinemessig kartlegging og vurdering av selvskadings- og selvmordsrisiko ved inntak og fortløpende ved behov.

Fengselet har iverksatt kontroller av at kartlegging og journalføring skjer i tråd med rutinen i et fast daglig møte. De har videre utbedret rutineene for mottakelsen, og de arbeider med ny rutine for bruk av tolk. Videre er samarbeidet med helsetjenesten, RUPO og spesialisthelsetjenesten styrket, slik at enhver bekymring eller hendelse skal lede til utarbeidelse eller tilpassing av tiltaksplan. Fengselet viser også til tiltakene beskrevet under anbefaling 17 over.

Samlet har fengselet iverksatt flere tiltak som imøtekommer anbefalingen.

Avslutning av besøket

Sivilombudet avslutter med dette oppfølgingen av besøket. Et eventuelt nytt besøk kan bli gjennomført dersom Sivilombudet vurderer det som hensiktsmessig.

² Se lov om fri rettshjelp § 11 første ledd nr. 10, Prop. 103 L (2024–2025) side 31 nederst og Prop. L 165 (2024–2025) side 130.

For sivilombudet

Helga Fastrup Ervik
avdelingssjef

Lars Mathias Enger
seniorrådgiver

Dette brevet er godkjent etter gjeldende interne rutiner og har derfor ikke håndskrevet underskrift.

Kopi til:

KRIMINALOMSorgen REGION SØRVEST AVD
ADMINISTRASJONEN
JUSTIS- OG BEREDSKAPSDEPARTEMENTET

Postboks 694 4302 SANDNES

Postboks 8005 0030 OSLO
Dep.

Likelydende brev er sendt til:

STAVANGER FENGSEL
KRIMINALOMSORGSDIREKTORATET

Postboks 694 4302 SANDNES

Postboks 694 4302 SANDNES